Miðvikudaginn 7. október 1992.

Nr. 354/1992. **Jósúa Magnússon**

gegn

Erlu Gunnarsdóttur.

Kærumál. Búskipti við skilnað. Hjón.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Guðrún Erlendsdóttir, Gunnar M. Guðmundsson, Haraldur Henrysson og Pétur Kr. Hafstein og Guðmundur Jónsson, fyrrverandi hæstaréttardómari.

Sóknaraðili skaut máli þessu til Hæstaréttar með kæru 13. júlí 1992 samkvæmt 133. gr. laga nr. 20/1991 um skipti á dánarbúum o. fl., sbr. 2. mgr. 153. gr. sömu laga. Hann gerir þær dómkröfur, að hinum kærða úrskurði verði hrundið og aðalkröfu varnaraðila hafnað, en getur fallist á varakröfu varnaraðila að frátalinni kröfu um sanngjarna greiðslu að mati réttarins. Þá krefst hann málskostnaðar úr hendi varnaraðila í héraði og kærumálskostnaðar fyrir Hæstarétti.

Varnaraðili krefst staðfestingar hins kærða úrskurðar og kærumálskostnaðar úr hendi sóknaraðila. Til vara krefst hún þess, verði úrskurði skiptaréttar hrundið, að fá í sinn hlut við skiptin „alla hjúskarpareign sína, auk þess íbúðina að Stórageröi 16, 4. hæð t.v., Reykjavík, með öllu innbúi, bifreið Mazda 323 EZ-170, að viðbættri sanngjarnri fjárgreiðslu að mati réttarins". Þá krefst hún og kærumálskostnaðar.

Samkvæmt heimild í 2. mgr. 31. gr. laga nr. 75/1973 um Hæstarétt Íslands hefur mál þetta verið flutt munnlega fyrir Hæstarétti.

Nokkur ný gögn hafa verið lögð fyrir Hæstarétt.

Með vísan til forsendna hins kærða úrskurðar ber að staðfesta hann.

Sóknaraðili greiði varnaraðila 50.000 krónur í kærumálskostnað, og hefur þá ekki verið tekið tillit til virðisaukaskatts.

Dómsorð:

Hinn kærði úrskurður er staðfestur.

Sóknaraðili, Jósúa Magnússon, greiði varnaraðila, Erlu Gunnarsdóttur, 50.000 krónur í kærumálskostnað.

Úrskurður skiptaréttar Reykjavíkur 30. júní 1992.

I.

Mál þetta var tekið til úrskurðar að loknum munnlegum málflutningi 16. júní 1992.

Kröfur sóknaraðila, Erlu Gunnarsdóttur, kt. 120730-7469, eru þær, að skiptaréttur skipti eignum búsins, eins og þær voru 28. júlí 1991, samkvæmt helmingaskiptareglu 18. gr. l. 20/1923, þannig, að hvort hjóna fái í sinn hlut helming af hreinni hjúskapareign beggja hjónanna.

Til vara krefst sóknaraðili þess að fá í sinn hlut við skiptin alla hjúskapareign sína, auk þess íbúð að Stórageröi 16, 4. h. t. v., bifr. EZ-170 auk sanngjarnrar fjárgreiðslu að mati réttarins og alls innbús að Stórageröi 16.

Í báðum tilvikum krefst sóknaraðili málskostnaðar úr hendi varnaraðila skv. gjaldskrá LMFÍ eða að mati réttarins og að málskostnaðarfjárhæðin beri dráttarvexti skv. III. kafla l. 25/1987 frá 15. degi eftir uppsögu úrskurðar til greiðsludags.

Varnaraðili, Jósúa Magnússon, kt. 300823-3279, krefst þess, að aðalkröfu sóknaraðila verði hafnað og honum gert að greiða varnaraðila málskostnað samkvæmt gjaldskrá LMFÍ að viðbættum virðisaukaskatti, og beri málskostnaðurinn dráttarvexti frá 15. degi eftir uppsögu úrskurðar til greiðsludags. Varnaraðili kveðst geta fallist á varakröfu sóknaraðila að frátalinni kröfu um sanngjarna fjárgreiðslu að mati réttarins, en eftir sem áður gegn framangreindri málskostnaðarkröfu.

Sáttaumleitanir hafa orðið án árangurs.

II.

Málavextir eru þeir, að aðilar málsins gengu í hjónaband 22. desember 1949. Hjónin slitu samvistir á árinu 1977 eða 1978, og fluttist þá varnaraðili af heimili þeirra að Stórageröi 16. Frá þeim tíma hafa hjónin ekki búið saman. Þau voru þó skráð með sama lögheimili allt fram til 30. júní 1981.

Hinn 28. 7. 1991 var hjónaskilnaðarmál aðilanna fyrst tekið fyrir hjá bæjarþingi Reykjavíkur. Sótti þá konan þing og krafðist skilnaðar vegna langvarandi samvistaslita á grundvelli 35. gr. l. nr. 60/1972. Í næstu fyrirtöku fyrir bæjarþingi 27. ágúst 1991 samþykkti maðurinn skilnaðarkröfuna, en málinu var vísað til dómsmálaráðuneytis og skiptaréttar, þar sem ágreiningur var um skiptingu eigna. Leyfi til lögskilnaðar var veitt 7. 10. 1991.

Sóknaraðili óskaði 2. 9. 1991 eftir, að skiptaréttur Reykjavíkur tæki búið til opinberra skipta. Varnaraðili mótmælti því, þar sem hann taldi, að skipti hefðu þegar farið fram, og var rekið sérstakt skiptaréttarmál, nr. 26/1991, um þann ágreining. Úrskurður skiptaréttar var kveðinn upp 13. 1. 1992,

og sagði í úrskurðarorði: „Krafa sóknaraðila, Erlu Gunnarsdóttur, um, að félagsbúi málsaðila verði skipt opinberum skiptum, er tekin til greina."

Við áframhaldandi meðferð búsins fyrir skiptarétti kom í ljós, að ósættanlegur ágreiningur var milli aðilanna um búskiptin. Því var í þinghaldi 13. maí 1992 ákveðið að reka skiptaréttarmál það, sem hér er til meðferðar.

III.

Sóknaraðili reisir kröfur sínar á helmingaskiptareglunni svokölluðu og krefst þess, að eignir búsins skiptist þannig, að hvort hjóna fái í sinn hlut helming af hreinni hjúskapareign beggja. Sóknaraðili vísar í þessu sambandi til 2. mgr. 18. gr. og 49. gr., sbr. 48. gr., laga nr. 20/1923 auk VII. kafla sömu laga.

Að mati sóknaraðila eru engin sanngirnisrök eða lagagrundvöllur til annars en helmingaskiptareglunni verði beitt við búskiptin. Sóknaraðili telur ljóst, að undantekningarreglu 57. gr. l. 60/1972 verði ekki beitt hér. Í ákvæðinu séu tilgreind tvö meginskilyrði, sem þurfi að vera fullnægt, svo að ákvæðinu verði beitt, þ. e., að annar makinn hafi að mestu leyti komið með eignirnar inn í búið og að beiting helmingaskiptareglunnar sé bersýnilega ósanngjörn. Einnig þurfi að vera þau meginatriði, að hjúskapur hafi staðið skamma stund og að veruleg fjárhagsleg samstaða hafi ekki verið með hjónunum. Það er skoðun sóknaraðila, að engu þessara skilyrða sé hér til að dreifa, og bendir hann á, að aðilar málsins hafi búið saman í hjónabandi í 28 ár, áður en til samvistaslita kom, fjárhagsleg samstaða hafi verið með þeim og að eignir búsins hafi orðið til fyrir tilverknað beggja. Að því er varðar þá eignamyndun, sem varð í búinu frá samvistaslitum til formlegs skilnaðar, telur sóknaraðili, að þær (sic) hafi myndast vegna arðs af þeim eignum, sem um var að ræða við samvistaslitin, og því engan veginn ósanngjarnt að skipta helmingaskiptum.

Sóknaraðili telur, að úrskurður skiptaréttar 13. 1. 1992 staðfesti, að skipti hafi ekki farið fram á búi aðilanna. Óumdeilt sé, að enginn samningur um skilnaðarkjör hafi verið staðfestur fyrir yfirvaldi, og ósannað sé, að nokkur slíkur samningur hafi verið gerður. Samkvæmt 55. gr. laga nr. 60/1972 eigi skipti að fara fram á búi hjóna við skilnað, og eigi sóknaraðili lögvarinn rétt til þess, að skipti fari fram.

Sóknaraðili segir, að varnaraðila hafi verið í lófa lagið að hafa frumkvæði að formlegum skilnaði þeirra, ef hann teldi sig skaðast af drætti á honum.

Sóknaraðili hafnar því, að varnaraðili hafi afhent sér eignir eftir samvistaslitin. Hún hafi aðeins fengið að hafa afnot tiltekinna eigna, þ. á m. íbúðarinnar að Stóragerði, en hún sé þinglýst eign varnaraðila.

Þá mótmælir varnaraðili því, að hún hafi glatað rétti til helmingaskipta fyrir tómlæti.

Varakröfu sína styður sóknaraðili þeim rökum, að eðlilegt sé, að hún fái þær eignir, sem hún hefur haft til afnota undanfarin ár. Að því er varðar sanngjarna fjárgreiðslu að mati réttarins, styður sóknaraðili hana þannig, að sanngjarnt sé, að hún fái fjárgreiðslu úr hendi varnaraðila, þar sem hann hafi haft umráð verulegs hluta eignanna allt frá samvistaslitum og hún því ekki notið þeirra. Einnig hafi varnaraðili skotið sér undan þeirri gagnkvæmu framfærsluskyldu, sem hvíli á hjónum, og þeirri skyldu að deila með maka sínum efnalegum gæðum, en varnaraðili hafi eftir samvistaslitin haft verulega hærri tekjur en sóknaraðili.

IV.

Varnaraðili telur, að hafna eigi kröfu sóknaraðila um helmingaskipti á búinu, og vísar til þeirra sjónarmiða, sem fram koma í reglu 57. gr. laga nr. 60/1972. Þar komi fram sú meginregla, að víkja megi frá helmingaskiptareglunni, ef beiting hennar telst bersýnilega ósanngjörn. Varnaraðili telur aðalkröfu sóknaraðila vera afar ósanngjarna. Við samvistaslitin hafi fjárhagsstaða varnaraðila verið bágborin og hann í raun á barmi gjaldþrots. Síðan þá hafi hann bætt eignastöðu sína, og telur hann, að sóknaraðili eigi ekki tilkall til hlutdeildar í þeim verðmætum, sem hann hefur aflað frá samvistaslitum. Varnaraðili telur, að grunnrök 57. gr. laga nr. 60/1972 eigi hér við samkvæmt rýmkandi lögskýringu eða lögjöfnun, þó að hér sé um að ræða eignir, sem til komu eftir stofnun hjúskaparins. Ekki séu í nefndri grein tæmandi talin þau tilvik, sem heimili beitingu hennar.

Það er mat varnaraðila, að einnig komi fram í 54. gr., að ekki eigi að beita helmingaskiptareglunni, ef beiting hennar telst bersýnilega ósanngjörn. Því telur hann, að hefðu aðilar málsins í júlí 1991 gert samkomulag um helmingaskipti eignanna, hefði mátt fá slíkt samkomulag lýst óskuldbindandi með dómi með vísan til 54. gr. laga nr. 60/1972, þar sem það hefði verið bersýnilega ósanngjarnt.

Varnaraðili telur, þar sem samvistaslitin voru að frumkvæði sóknaraðila, að hún hafi átt að hafa frumkvæði að formlegum skilnaði. Hann telur, að þessi vanræksla sóknaraðila eigi ekki að verða sér til tjóns.

Varnaraðili telur, að við samvistaslitin hafi verið gert munnlegt samkomulag um skiptingu eigna búsins og samkvæmt því samkomulagi hafi sóknaraðili fengið íbúðina að Stórageröi, aðra bifreið búsins auk helmings andvirðis stálgrindahúss. Varnaraðili hafi fengið í sinn hlut tvö fyrirtæki, Bílaskoðun og Ryðvörn, og helming andvirðis stálgrindahúss. Varnaraðili telur, að þetta samkomulag sé sóknaraðila hagstætt, og bendir á, að frá samvistaslitum hafi nýting eignanna verið í samræmi við samkomulag þetta

og þannig hafi sóknaraðili í raun samþykkt það samkomulag með aðgerðaleysi sínu. Varnaraðili telur, að gildur samningur hafi legið fyrir, þótt ekki hafi hann verið staðfestur af yfirvaldi. Samningurinn sé gildur samkvæmt almennum reglum fjármunaréttar, aðeins skorti á staðfestingu yfirvalds, til að hann hafi gildi út á við. Það er mat varnaraðila, að úrskurður skiptaréttar 13. 1. 1992 ákveði aðeins, að búið skuli taka til opinberra skipta, en girði ekki fyrir, að fallist verði á í þessu máli, að bindandi samningur um skiptin hafi komist á.

Varnaraðili kveðst geta fallist á varakröfu sóknaraðila að frátalinni kröfu um fjárgreiðslu. Hann telur, að slík krafa eigi ekki undir skiptarétt og því verði að vísa henni frá réttinum ex officio. Þar fyrir utan sé hér í raun um að ræða kröfu um framfærslueyri, og hún sé of seint fram komin. Kröfu sóknaraðila um virðisaukaskatt á málskostnað mótmælir varnaraðili sem of seint fram kominni.

V.

Mál þetta snýst um, hvort helmingaskiptaregla 18. gr. l. 20/1923 eigi við sem skiptagrundvöllur í máli þessu.

Í úrskurði skiptaréttar Reykjavíkur 13. 1. 1992 var því hafnað, að bindandi samkomulag um eignaskipti vegna skilnaðar hafi komist á milli aðila málsins. Ekki verður því í úrskurði þessum fjallað um það efni.

Helmingaskiptareglan er grunnregla við skipti á búi hjóna við skilnað, og þarf lagaheimild til að víkja frá henni. Í 57. gr. l. 60/1972 er að finna undantekningu frá helmingaskiptareglunni, en samkvæmt henni þarf um tvö skilyrði að vera að ræða, til þess að heimilt sé að beita henni. Í málinu hefur ekki verið sýnt fram á, að eignir búsins hafi aðallega stafað frá öðru hjóna, en varnaraðili kveðst hafa bætt eignastöðu sína mikið frá samvistaslitum og kveður ósanngjarnt, að sóknaraðili fái hlutdeild í þeirri eignaaukningu í krafti helmingaskiptareglunnar. Varnaraðili vill, að reglu 57. gr. verði beitt með rýmkandi lögskýringu eða lögjöfnun um þær eignir, sem komu til, eftir að til hjúskapar var stofnað. Þar sem 57. gr. l. 60/1972 er undantekningarregla frá aðalreglu, verður að skýra hana þröngt, og því verður ekki fallist á það með varnaraðila, að henni megi beita um þær eignir, sem mynduðust, eftir að til hjúskapar var stofnað. Þar sem samkvæmt framansögðu er ekki um að ræða fyrra skilyrðið, sem sett er í 57. gr., er ekki nauðsynlegt að fjalla um hið síðara, þ. e., hvort beiting helmingaskiptareglunnar sé bersýnilega ósanngjörn í þessu máli, þar sem það eitt dugir ekki til, að víkja megi frá helmingaskiptareglunni. Ljóst er, að ákvæði 54. gr. l. 60/1972 um ógildingu samninga um skilnaðarkjör tekur ekki til samninga um helmingaskipti, og er því ekki fallist á það með

varnaraðila, að sú grein feli það í sér, að víkja megi frá helmingaskiptareglunni, ef beiting hennar telst bersýnilega ósanngjörn.

Samkvæmt framansögðu ber að taka til greina þá aðalkröfu sóknaraðila, að félagsbúi aðila málsins eigi að skipta helmingaskiptum. Rétt þykir, að varnaraðili greiði sóknaraðila 60.000 kr. í málskostnað með vöxtum, svo sem greinir í úrskurðarorði.

Úrskurðurinn var kveðinn upp af Eyrúnu Guðmundsdóttur, fulltrúa yfirborgarfógeta.

Úrskurðarorð:

Fallist er á kröfu sóknaraðila, Erlu Gunnarsdóttur, að eignum félagsbús hennar og varnaraðila, Jósúa Magnússonar, eins og þær voru 28. 7. 1991, eigi að skipta helmingaskiptum, þannig, að hvort hjóna fái í sinn hlut helming af hreinni hjúskapareign beggja.

Varnaraðili, Jósúa Magnússon, greiði sóknaraðila í málskostnað 60.000 kr. innan fimmtán daga frá birtingu úrskurðarins, og ber málskostnaðarfjárhæðin dráttarvexti skv. III. kafla l. 25/1987 frá 15 degi eftir uppsögu úrskurðarins til greiðsludags.